

De Utrechtse Participatieleidraad

In Utrecht maken we de stad samen. Dit doen we door als gemeente, inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties met elkaar in gesprek te zijn én samen te werken. De Utrechtse Participatieleidraad is een handvat voor het inrichten van een goed participatieproces, met principes en uitgangspunten voor iedereen die in Utrecht aan participatie doet.

De Utrechtse participatie- en inspraakverordening omschrijft participatie als: het in een *vroeg stadium en op interactieve wijze betrekken van ingezetenen en belanghebbenden bij de totstandkoming en/of evaluatie van beleid en kaders, met als doel zeggenschap, eigenaarschap en betrokkenheid in Utrecht te vergroten*. Hoe die interactie eruit moet zien en met wie je het gesprek voert verschilt per proces. Uitgangspunt is altijd: wie mee wil doen, kan meedoen. Alleen zo wordt de stad echt van iedereen en kunnen bewoners en andere betrokkenen invloed uitoefenen op alle ontwikkelingen in de stad. Werk je bij de gemeente, een woningcorporatie, projectontwikkelaar of een andere partij en wil je bewoners betrekken bij een plan of project? Gebruik dan deze leidraad opgesteld door de gemeente Utrecht. Ga je bijvoorbeeld samen een plein herinrichten, eenzaamheid bestrijden of duurzaam (ver)bouwen? Deze leidraad helpt je te bepalen:

- Waarom je gaat participeren;
- Welke keuzes je moet maken;
- Hoe je gaat participeren;
- Wat je niet moet vergeten;
- Wat je kan waarmaken (verwachtingsmanagement).

Participatie is altijd maatwerk: elke keer bekijk je welke aanpak het beste is.

Voor gevoelige voorzieningen zoals een daklozenopvang of een jongerenontmoetingsplek gelden aparte richtlijnen en do's & dont's. Neem in deze gevallen altijd contact op via participatie@utrecht.nl en vraag naar de Handreiking 'Communicatie en participatie bij gevoelige en omstreden voorzieningen'. Deze handreiking is een aanvulling op de participatieleidraad. Bij gevoelige voorzieningen breng je de feitelijke situatie van de locatie(s) in kaart en maak je een omgevings- en impactanalyse voordat je gaat informeren en participeren.

Vershil participatie en inspraak

Participatie is actieve betrokkenheid van bewoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties, andere overheden en betrokkenen bij plannen en projecten. Actieve betrokkenheid is meepraten, meedenken, adviseren of samenwerken. Naast participatie bestaat er soms het wettelijke recht op inspraak: indienen van zienswijzen, bezwaar maken of in beroep gaan. Inspraak is de formele, afrondende fase van een plan waarin er voor de laatste keer gelegenheid is om te reageren, bijvoorbeeld bij de wijziging van een bestemmingsplan. Participatie vindt vaak eerder in een traject plaats. De ruimte voor beïnvloeding is bij participatie meestal groter dan bij het wettelijke recht op inspraak.

Start van de participatie

Je bereidt de participatie goed voor. Want het risico kan zijn: baat het niet, dan schaadt het wél. Voordat je start, check je het volgende:

- Is er ruimte voor beïnvloeding: om mee te praten, mee te doen of mee te beslissen?
- Is er budget en tijd?
- Wil je de plannen aanpassen op basis van de gegeven reacties?
- Wil je ruimte bieden aan initiatieven uit de stad die de plannen aanvullen of versterken?

Je start de participatie pas als je de drie stappen van de participatieleidraad hebt doordacht. Zo voorkom je dat je te vroeg begint en nog niets kunt zeggen. Of te laat begint en men het idee heeft dat er al te veel vastligt. Is er geen beïnvloedingsruimte, participeer dan niet. Informeer betrokkenen wel altijd op tijd en goed.

Voordat je gaat participeren maak je een participatieplan gebaseerd op de keuzes in stap 1, 2 en 3. Neem daarin ook op wat de participatie-opdracht is en wie welke rol & taken heeft. En hoeveel tijd en budget er is voor het organiseren van de participatie. Via intranet en participatie@utrecht.nl is een format beschikbaar voor het participatieplan en participatieverslag.

De drie stappen

De Utrechtse participatieleidraad heeft drie stappen om je voor te bereiden op een participatietraject:

1. **Analyse**
2. **Aanpak**
3. **Afspraken**

Stap 1: Analyse

Als eerste stap beantwoord je de volgende vragen:

- Waar gaat de participatie over?
- Wat is het doel van de participatie?
- Is er al eerder geparticipeerd? Hoe ging dat?
- Wat zijn de wettelijke of beleidskaders?
- Wat is de ruimte voor beïnvloeding?
- Hoeveel budget is er en hoeveel tijd?
- Wie hebben er een belang?
- Wie moeten betrokken worden?

Hoe weet je wie er betrokken moeten of willen worden? Het maken van een goede *krachtenveldanalyse* is daarvoor heel belangrijk. Vanuit de gemeente kunnen *het wijkbureau* en de *gebiedscoördinator* meedenken om meer te weten te komen over het gebied. Zij geven advies en hebben contacten in de wijk met allerlei bewoners en buurtnetwerken. De *sociaal makelaars* zitten 'in de haarvaten van de wijk' en hebben ook contacten met actieve bewoners en bewonersinitiatieven. *Wijkplatforms* hebben hun eigen (bewoners)netwerk en weten ook wie betrokken kunnen worden. Zij kunnen daarnaast helpen bij het antwoord op de vraag: wat doe je in deze wijk wél en níét?

Stap 2: Aanpak

Bepaal op basis van je analyse in stap 1 wat het participatieniveau per fase is. Dit doe je bij voorkeur in samenspraak met belanghebbenden en in overleg met je opdrachtgever. Er zijn in Utrecht drie niveaus van participatie:

- Raadplegen
- Advies vragen
- Co-creëren (samenwerken)

Je kunt variëren in participatieniveaus. Tijdens de start van een traject kan het participatieniveau anders zijn dan halverwege het traject. Of het kan per (doel)groep of onderwerp verschillen. Is er niet veel ruimte voor beïnvloeding, kies dan voor raadplegen. Is er meer ruimte, kies dan voor advies vragen of co-creëren (of beide). Doe dit ook als een intensief traject met verschillende belanghebbenden wenselijk is. Bekijk of je de keuze voor niveau(s), instrumenten en werkvormen samen met de betrokkenen kunt maken en maak voldoende tijd vrij om de participatie zorgvuldig te doen. Zeker als het gaat om co-creatie. Wees open en eerlijk over de gekozen aanpak en de mate waarin het plan samen gemaakt en aangepast kan worden. Zodat betrokkenen de juiste verwachtingen hebben en achteraf niet teleurgesteld zijn.

De drie participatieniveaus

Raadplegen

Vragen om meningen, ervaringen en ideeën. Jij bepaalt de agenda en gebruikt de reacties van betrokkenen om plannen te maken of te verbeteren. De reacties zijn niet bindend.

Advies vragen

Deelnemers kunnen problemen, belangen en oplossingen aandragen. Jij bepaalt de agenda, maar de reacties van betrokkenen spelen een belangrijke rol bij het ontwikkelen van plannen. Als je de adviezen niet overneemt, moet je dat motiveren.

Co-creëren (samenwerken)

Partijen gaan vroegtijdig met elkaar aan tafel om over uitgangspunten en het plan te praten. Samen bepalen jullie de agenda en zoeken jullie oplossingen. Je verbindt je aan de gezamenlijk gekozen oplossingen binnen bepaalde kaders. Vaak denken de betrokkenen ook mee over hoe het proces ingericht moet worden.

Informeren is geen participatie, dat doe je altijd.

Als het participatieniveau duidelijk is kies je - als het kan samen met de (voornaamste) belanghebbenden - de manier waarop geïnteresseerden kunnen participeren. Organiseer je een brainstorm of enquête? Komen mensen naar jou toe of ga je naar de mensen toe? Betrek je ook kinderen en jongeren? Het liefst combineer je meerdere instrumenten en zowel grootschalige als kleinschalige werkvormen, zodat je verschillende mensen bereikt. Probeer 'moeilijk bereikbare doelgroepen' ook te betrekken. De boodschap komt niet altijd aan zoals je bedoelt. In een zorgvuldig participatietraject voelt eenieder zich gezien, gerespecteerd en erkend

Communicatie waarbij iedereen zich gezien en begrepen voelt, is van groot belang. Zodat er niet onbedoeld wordt bijgedragen aan gevoelens van uitsluiting of het versterken van vooroordelen tussen (groepen) bewoners. Het Kompas voor Inclusieve communicatie geeft richting bij het bepalen van de koers voor inclusieve communicatie en inclusieve participatie.

Stap 3: Afspraken

Maak goede afspraken over de participatie en check de verwachtingen, zodat iedereen weet waar hij of zij aan toe is en (valse) verwachtingen bijgesteld kunnen worden. Maak helder:

- Waarom voor deze vorm(en) van participatie is gekozen;
- Welke plannen aangepast kunnen worden en welke niet;
- Wie er betrokken worden;
- Hoe en wanneer je informeert en waarover;
- Hoe je met elkaar omgaat;
- Wanneer er een (tussentijdse) terugkoppeling komt;
- Wanneer er een (tussentijdse) evaluatie is;
- Wie de kwaliteit van het participatieproces bewaakt, en hoe.

De participatiemomenten neem je op in een planning. Daarin staat wanneer je gaat communiceren over wat er gaat gebeuren, wanneer en hoe je tussentijds informeert, raadpleegt of advies vraagt en waar mensen terecht kunnen met vragen. Mensen hebben recht op informatie, ook om op gelijk kennisniveau te komen. Dit alles draagt bij aan het draagvlak voor de plannen en voorkomt onduidelijkheden tijdens het traject. Lopen de belangen erg uiteen of lopen gesprekken vast? Dan kun je voorstellen om met hulp van een onafhankelijke mediator te zoeken naar een gezamenlijke oplossing.

Voor alle vragen of voorbeelden over participatie, participatiemethoden en – instrumenten vind je op het gemeentelijke intranet of stuur een mail naar participatie@utrecht.nl.

In Utrecht doen we naast fysieke participatie altijd aan online participatie. De gemeente heeft hiervoor een digitaal participatieplatform: [DenkMee](#). Wil je hier meer over weten? Mail dan naar denkmee@utrecht.nl. Als er een reden is om niet aan online participatie te doen, onderbouw je dat in het participatieplan en participatieverslag.

Na de participatie

De participatie is goed voorbereid en uitgevoerd. Je hebt veel meningen en reacties gehoord en denk na over de conclusies: wat zijn de punten die meegenomen moeten worden bij het vervolg? En hoe maak je daar een logisch verhaal van? Deze analyse doe je - als het kan samen - met de betrokkenen. Lukt dat niet, leg dan je voorlopige conclusies terug om te checken of het zo klopt en of je niets gemist hebt. Als de betrokkenen weten wat er wel en niet meegenomen wordt in het eindvoorstel, waarom die keuzes zijn gemaakt en als je hebt geluisterd naar hoe dat voor hen is, kun je verder. Je hebt ruimte gegeven aan de belanghebbenden en betrokkenen en hun stem niet alleen gehoord, maar ook verwerkt in de plannen. Zo maken we samen de stad!

Toch is het belangrijk om er rekening mee te houden dat een goed participatieproces niet altijd leidt tot tevredenheid bij iedereen. De uitkomsten van de besluitvorming sluiten niet altijd (geheel) aan bij de wensen en ideeën die deelnemers geuit hebben. En als de politiek een besluit neemt, dan weegt zij altijd de ingediende ideeën en bezwaren af tegen het algemeen belang.

Na afloop van het participatieproces stel je een participatieverslag op. Geef daarvoor antwoord op de volgende vragen:

- Wie hebben er geparticipeerd?
- Wat was hun inbreng?
- Welke individuen of groepen waren in het bijzonder betrokken?
- Welke punten van de participanten zijn overgenomen en welke niet? En waarom wel/niet?
- Welke afspraken zijn er gemaakt op basis van de participatie?
- Hoe tevreden zijn de participanten over het participatietraject en hun invloed?

Na de participatie maak je een participatieverslag. Stuur dit verslag naar de participanten en maak dit verslag openbaar. Via intranet en participatie@utrecht.nl is een format beschikbaar voor het participatieplan en participatieverslag.

Meer informatie of vragen?

Meer informatie vind je op utrecht.nl/participatie of mail voor vragen naar participatie@utrecht.nl.
Voor vragen over participatie in de Omgevingswet mail je naar omgevingswet@utrecht.nl.

Colofon

Uitgave

Gemeente Utrecht, augustus 2021

Tekst

Karin Visser i.s.m. wijkplatform Overvecht, DOCK Utrecht, Mitros, Bouwfonds Property Development en het programma Samen Stad Maken.

Ontwerp en opmaak

Utrechtse Ontwerpers/Lawine visuele communicatie

Meer informatie

[Utrecht.nl/participatie](https://utrecht.nl/participatie)